

Revizorjeva vloga pri preprečevanju in odkrivanju prevar v računovodskih izkazih

Andreja Lutar Skerbinjek*

Prispevek obravnava revizorjevo vlogo pri preprečevanju in odkrivanju prevar, povezanih z računovodskimi izkazi, med recesijo. Zato so najprej predstavljeni primeri prevar v računovodskih izkazih, ki jih včasih označujemo tudi z izrazom kreativno računovodstvo.

Iz strokovnih pravil izhaja, da za preprečevanje in odkrivanje prevar ni odgovoren revizor, ampak je to primarno odgovornost posloводства in tistih, ki so zadolženi za vodenje organizacije. Revizorjeve naloge, povezane s prevarami, pa se nanašajo na opredelitev in oceno tveganja bistveno napačnih navedb zaradi prevar v računovodskih izkazih, zagotavljanje zadostne primerne revizijske dokumentacije, ki se nanaša na ocenjeno tveganje bistveno napačne navedbe zaradi prevar v računovodskih izkazih; revizor se ukvarja z oblikovanjem ustreznih odzivov na prevare ali sume prevar, ki jih je odkril pri reviziji.

Notranji in zunanji revizorji igrajo pomembno vlogo pri preprečevanju in odkrivanju prevar. Notranji revizorji so pogosto zaupniki, ki dobijo namige o napačnem ravnanju zaposlenih, zaradi česar lahko odkrijejo prevare. Zunanji revizorji pa imajo prednost zaradi nepredvidljivosti, zaradi katere je večja verjetnost, da bodo odkrili prevaro, če ta obstaja. Če je odkritih več prevar, to odvrča potencialne goljufe od tega, da bi izvršili prevare. Tako revizorji pripomorejo k temu, da je manj prevar izvršenih in da je več izvršenih prevar odkritih.

Ključne besede: prevare v računovodskih izkazih, revizor, preprečevanje prevar, odkrivanje prevar, odgovornost revizorja

UDK: 343.85:35.073.526

1 Uvod

V zadnjem času se srečujemo s finančno recesijo, to je ena izmed najhujših gospodarskih in finančnih oblik krize, ki je prizadela ves svet. Povzročila je upad proizvodnje, propad številnih bank in podjetij ter posledično veliko povečevanje brezposelnosti, hiter padec vrednosti nepremičnin in vse slabši finančni položaj posameznikov. Vse to pa je nekatere posameznike pahnilo na rob preživetja. Takšen pritisk, da bi na neki način prišli do dodatnih finančnih sredstev, jih sili tudi v nezakonita dejanja. Včasih je razlog tudi v pohlepu, odvisnosti od alkohola, iger na srečo ali drugih odvisnostih, ki povečujejo potrebe posameznikov po finančnih sredstvih. Če takšni posamezniki zaznajo še priložnosti za izvedbo kriminalnih dejanj in na tak način pridobitev finančnih sredstev, potem se bodo zanje verjetno tudi odločili. Takšno kaznivo dejanje je tudi prevara.¹

* Andreja Lutar Skerbinjek je doktorica poslovnih ved, docentka za področje računovodstva in revizije na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru.

¹ Revizijska stroka uporablja izraz prevara, v kazenskem pravu in kriminologiji pa se uporablja izraz poneverba, ki je kvalificirana

Pojem prevare Slovar slovenskega knjižnega jezika (Bajec 1988: 1030) opredeljuje kot dejanje, s katerim kdo z določenim namenom zavede koga v zmotu.²

Številni škandali pri nas in v svetu, kot so Enron, WorldCom, Maxwell Communications, SIB Banka, SCT, Merkur, Vegrad in drugi, ki so jih povzročile različne prevare

oblika goljufije. Ker proučujemo tematiko z vidika revizijske stroke, bomo v nadaljevanju uporabljali izraz prevara. S prevaro torej razumemo vrsto goljufij, pri kateri z napačnim predstavljanjem vrednosti sredstev, obveznosti do virov sredstev, prihodkov, včasih tudi odhodkov in stroškov prikažemo boljše ali slabše poslovanje družbe, kakor je v resnici, in s tem ustvarimo boljšo predstavo o njenem poslovanju pri uporabniku računovodskih izkazov, včasih pa prikrijemo tudi tatvine sredstev.

² Slovar slovenskega knjižnega jezika ob tem navaja primere: nje-gova prevara ni uspela, nasesti prevari, odkriti prevaro, drobne prevare, trgovati brez prevare, s prevaro pridobiti koga za svoje načrte. Poleg tega navaja še druge opredelitve, ki pa so za razumevanje prevare v kontekstu tega prispevka manj aktualne: 2. *ekspr.* zmotu, zabloda; 3. *psih.* s *prilastkom* zaznava, ki ne ustreza resničnemu stanju stvari (slušna prevara, vidna prevara, čutna prevara); 4. *glagolnik od prevarati* igralci so se dogovorili o prevari nasprotnika, žena se je naveličala moževih prevar.

vpletenih, razburjajo javnost in postavljajo pod vprašaj tudi revizorjevo³ delo.

Vlagatelji, zaposleni, poslovni partnerji, posojilodajalci in drugi uporabniki računovodskih informacij namreč pričakujejo, da bi revizorji morali odkriti vse prevare v podjetjih in o njih ustrezno poročati, da bi jih opozorili na nevarnosti, ki jim pretijo.

Po drugi strani pa se zastavlja vprašanje, kdo bo plačal stroške revizije⁴, če bi revizor moral pregledati celotno poslovanje podjetja in vse dokumente, ki se v podjetju pojavljajo. Ali si lahko sploh predstavljamo, koliko časa bi trajala takšna revizija in kakšna revizijska skupina bi morala izvajati revizijo velikega ali celo povezanega podjetja, kakršna je npr. pri nas skupina Sava? Plačniki revizije so družbe, ki jo naročijo in niso pripravljene plačati za opravljanje revizije več, kot je nujno potrebno. V večini primerov družbe⁵ naročijo revizijo zaradi zakonske obveze. Zakon o gospodarskih družbah (2006)

³ Revizor je strokovnjak, ki poklicno pregleduje poslovanje, dokumente zaradi ugotavljanja skladnosti s predpisi, zakoni, strokovnimi pravili, je torej nadzornik, ki daje strokovno sodbo o tem, ali poročila odražajo resnično in pošteno sliko poslovanja podjetja, kadar revidira računovodske izkaze, oziroma o pravilnosti poslovanja, kadar revidira poslovanje. Kadar govorimo samo o revizorju, mislimo na vse revizorje, notranje in zunanje.

Revizorji so namreč lahko zaposleni v družbi, ki jo revidirajo, in takrat govorimo o notranjih revizorjih. Za njih je značilno, da so v družbi stalno prisotni in lahko spremljajo celotno poslovanje. Pregledujejo pa posamezne dele poslovanja, tako da enkrat posvetijo pozornost enemu delu, drugič drugemu. Notranji revizor ne more vsako leto pregledati celotnega poslovanja, saj bi potem potrebovali precej več notranjih revizorjev, kar bi pomenilo dodaten strošek za gospodarsko družbo. Notranje revidiranje za gospodarske družbe po zakonu ni obvezno, ampak ga lahko družba vzpostavi po lastnem preudarku.

Zunanji revizorji so zaposleni kot samostojni strokovnjaki ali v revizijskih družbah, ki so registrirane za opravljanje revizijske dejavnosti. Revizijske družbe in pooblaščen revizorji, ki opravljajo z zakonom predpisane revizije v Sloveniji, morajo imeti veljavno dovoljenje Slovenskega inštituta za revizijo. Zunanji revizorji so neodvisni opazovalci, ki pridejo v družbo le občasno in kot neodvisni zunanji strokovnjaki dajejo mnenje o njenem poročanju ali poslovanju. Zunanje revidiranje pa je po zakonu o gospodarskih družbah obvezno za nekatere vrste gospodarskih družb, kakor pojasnjujemo v nadaljevanju.

⁴ Revizor zaračuna za opravljene storitve revizije ceno, s katero mora pokriti stroške revizije. Razpon cen za revizijske storitve določa Slovenski inštitut za revizijo, to je krovna organizacija, ki skrbi za revizijsko stroko, podeljuje dovoljenja za delo in vodi registre revizorjev ter revizijskih družb.

⁵ Zaradi obsežnosti tematike se v prispevku omejujemo samo na proučevanje revidiranja in revizorjeve vloge pri preprečevanju in odkrivanju prevar v gospodarskih družbah.

namreč v 57. členu določa, da mora letna poročila velikih in srednjih kapitalskih družb, dvojnih družb in tistih majhnih kapitalskih družb, z vrednostnimi papirji katerih se trguje na organiziranem trgu, pregledati revizor na način in pod pogoji, določenimi z zakonom, ki ureja revidiranje. Revizor mora revidirati računovodsko poročilo in pregledati poslovno poročilo v obsegu, potrebnem, da preveri, ali je njegova vsebina v skladu z drugimi sestavinami letnega poročila. Vse to velja tudi za konsolidirana letna poročila. To pa pomeni, da zakonsko obvezno zunanje revidiranje pregleduje le poročanje, ne pa tudi poslovanja družbe.

Revizor pregleduje in daje mnenje o računovodskem poročilu, torej o temeljnih računovodskih izkazih, z ostalimi deli letnega poročila pa se le seznanja, da lahko presodi, če so kakšna neskladja, ki bi lahko nakazovala, da gre za napačno poročanje v računovodskih izkazih.

Zaradi vrzeli v pričakovanju uporabnikov računovodskih izkazov in pričakovanju revizijske stroke (ki upošteva tudi časovne in stroškovne omejitve) glede tega, kakšni bodo rezultati revizorjevega dela in koliko napak ter prevar bo pri svojem delu revizor odkril, se stalno krešejo mnenja. V prispevku pojasnjujemo zakonske in strokovne opredelitve njegove odgovornosti za odkrivanje prevar, pa tudi njegove obveznosti, ki izhajajo iz revizijskih postopkov. Proučili smo tudi izsledke nekaterih raziskav, ki so bile usmerjene v povečanje učinkovitosti pri odkrivanju in preprečevanju prevar.

2 Prevare v računovodskih izkazih

Prevare, povezane z računovodskimi izkazi, natančneje opredeljuje Mednarodni standard revidiranja 240 (Odbor za mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil, 2009: 5–7): Revizorjeve naloge, povezane z obravnavanjem prevar v računovodskih izkazih, ki v 2. odstavku pravi, da napačne navedbe v računovodskih izkazih lahko izhajajo iz prevare ali napake. Odločujoči dejavnik za razlikovanje med prevaro in napako je v namernosti ali nenamernosti dejanja, ki povzroči napačno navedbo v računovodskih izkazih. Nadalje opredeljuje v 11. odstavku prevaro kot namerno dejanje enega ali več članov posloводства, pristojnih za upravljanje, zaposlenih ali tretjih oseb, da z goljufijo pridobijo neupravičene ali nezakonite koristi. V 3. odstavku pa pravi: čeprav je prevara širok pravni pojem, se za namene tega mednarodnega standarda revidiranja (v nadaljevanju MSR) revizor ukvarja s prevarami, ki povzročajo pomembno napačno navedbo v računovodskih izkazih. Za revizorjevo obravnavanje sta pomembni dve vrsti namerno napačnih navedb, in sicer napačne navedbe zaradi prevarantskega računovodskega poročanja in napačne navedbe zaradi poneverbe sredstev. Čeprav lahko sumi ali v redkih

primerih prepozna pojav prevare, revizor pravno ne opredeljuje, ali je dejansko prišlo do prevare.

V raziskavi velike revizijske družbe KPMG⁶ o prevarah (Coram, Ferguson in Moroney, 2008: 551) so opredelili prevaro kot vsako nepošteno dejanje, ki vključuje pridobivanje vrednosti iz podjetja, neposredno ali posredno, ne glede na to, ali si krivec pridobi koristi na podlagi svojih dejanj osebno.

Georgiades (2011: 1) navaja, da podobno tudi Mnenje o revizijskem standardu št. 99 – Premislek o prevarah pri revidiranju računovodskih izkazov (angl. Statement on Auditing Standards (SAS) No. 99 Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit) – opredeljuje prevaro kot obširen pravni koncept. Od napake se loči po tem, da je naklepno dejanje z namenom, da si nekdo za sebe ali za koga drugega pridobi protipravno premoženjsko korist. Revizorji lahko sumijo ali v redkih primerih identificirajo pojav prevare. Pravni sistem pa je tisti, ki odloči, ali gre v določenem primeru res za prevaro.

Prevare lahko opredelimo tudi kot današnje razumevanje tehnik »kreativnega računovodstva«, ki pravzaprav pomeni zlorabo pojma »kreativno računovodstvo«. Belak (2008: 8–9) pojasnjuje, da danes pojem »kreativnega računovodstva« (angl. creative accounting) opredeljujejo naslednje definicije:

- »domiselna uporaba računovodskih števil«;
- uporaba in zloraba (angl. use and abuse) računovodskih tehnik in načel, da bi se prikazal boljši finančni rezultat, ki namerno odstopa od resnične in poštene slike⁷;
- nekateri ali vsi koraki, ki so uporabljani pri igri z računovodskimi števili, nasilen (agresiven) izbor in uporaba računovodskih načel znotraj in zunaj računovodskih standardov ter tudi ponarejanje računovodskih izkazov;
- »kreativno računovodstvo je preoblikovanje računovodskih izkazov iz tistega, kar je resnično, v tisto, kar želi subjekt prikazati z uporabo obstoječih usmeritev oziroma neupoštevanjem nekaterih od njih«.

Kot je razvidno iz teh definicij, so v praksi značilnosti »kreativnega računovodstva« (prav tam, 9):

- »prilagajanje« računovodskih izkazov, da bi dobljena slika ustrezala željam subjekta, ki je zavezan k poročanju;
- uporaba zakonitih možnosti izbora fleksibilnih računovodskih metod, postopkov in ocen;

– uporaba mejnih in »napihnenih« možnosti prikazovanja dogodkov ter tudi nejasnih področij računovodskih standardov, ki otežijo kontrolo in revizijo;

– poudarjanje pomena informacij, ki ustrezajo subjektu, zavezanemu k reviziji, in skrivanje pomena informacij, ki mu ne ustrezajo;

– izvajanje mnogih zlorab, ki v veliki meri presegajo zakonske okvire in prehajajo v kriminal, ki ga je težko odkriti.

O zlorabah tehnik kreativnega računovodstva govori tudi Kranjc (2011: 63–65), ki pravi, da izkazovanje poslovanja podjetja, ki pomembno in namenoma napačno prikazuje poslovni izid, lahko imenujemo tudi zloraba tehnik »kreativnega računovodstva«. Različne dovoljene rešitve v računovodskih standardih so namenjene temu, da računovodsko izkazovanje lahko sledi novim poslovnim rešitvam, »kreativno računovodenje« pa namenoma napačno interpretira določila standardov izven njihovih okvirov. Metode »kreativnega računovodstva« lahko razvrstimo na več načinov, v literaturi pa bomo vedno našli vsaj naslednje:

– Prezgodnje priznavanje prihodkov in/ali priznavanje izmišljenih prihodkov⁸. Upošteva naravo prihodkov in njihov neposredni vpliv na zasluzke ter dobiček ni čudno, da se metode »kreativnega računovodenja« pogosto začnejo s pripoznavanjem prihodkov. Pravzaprav gre za »nepogrešljiv« del prevar v računovodskih izkazih. Prezgodnje priznavanje prihodkov se nanaša na pripoznavanje le-teh od povsem običajnih prodaj, preden bi bili taki prihodki priznani skladno z računovodskimi standardi. Priznavanje izmišljenih prihodkov vključuje beleženje prihodkov od neobstoječih prodaj. Tudi tu včasih naletimo na sivo cono med prezgodnjim in priznavanjem izmišljenih prihodkov. Če je prihodek pripoznan medtem, ko blago še ni odpremljeno, gre za prezgodnje pripoznavanje. Agresivnejša politika vključuje odpošiljanje blaga in pripoznavo prihodka, še preden je podjetje dejansko prejelo naročilo. Ob upoštevanju, da naročila ni, lahko govorimo tudi o izmišljenem prihodku (čeprav bo kasneje naročilo morda prispelo in bi prihodek v vsakem primeru pripoznali). Seveda pa se lahko pripoznavanje stopnjuje do te mere, da podjetje pripoznava tudi prihodke od vsiljenih prodaj, kjer ne pričakuje naročila, ali zabeleži prihodke tudi, če prodaje ni bilo.

– Agresivna kapitalizacija (oziroma pogosto usredstvenje) in politika nizkih amortizacijskih stopenj (zlasti za nepredmetena sredstva). Namesto da bi zvišala prihodke, se

⁶ Ena od štirih največjih revizijskih družb v svetu, ki ima svoje podružnice tudi v Sloveniji.

⁷ Mišljena je resnična in poštena slika poslovanja, ki jo ustvarimo uporabniku računovodskih izkazov, ali – če povemo s terminologijo zakona o revidiranju – so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih resničen in pošten prikaz finančnega stanja, poslovnega izida in denarnih tokov pravne osebe v predstavljenem obračunskem obdobju.

⁸ V računovodstvu govorimo o priznavanju prihodkov, ko jih vključimo v poročila in torej vplivajo na uspešnost obdobja. Kakor je pojasnjeno v nadaljevanju, lahko o prezgodnjem priznavanju govorimo, kadar jih vključimo v poročila in povečujejo poslovni izid prej, kot bi to strokovno lahko naredili, o priznavanju izmišljenih prihodkov pa takrat, kadar prihodke povečamo za vrednosti, ki dejansko sploh niso nastale, torej ne izhajajo iz dejanskih prodaj proizvodov ali storitev.

nekatera podjetja v želji po izkazovanju boljšega poslovnega izida zatekajo k minimiziranju stroškov ali kombinaciji obojega. Gre za politiko usredstvenja stroškov, ki bi jih praviloma morali upoštevati med stroški obdobja ali za amortiziranje nabranih zneskov skozi daljši čas od običajnega. Ob usredstvenju izdatek (račun) povzroči izkazovanje sredstva, ki ga prenašamo v stroške skozi daljše časovno obdobje v primerjavi z običajnejšo računovodsko prakso, je poslovni izid v bližnjih časovnih obdobjih izkazan višje in s tem daje vtis, da je podjetje sposobno ustvarjati višje zasluzke (dobičke).

— Napačno predstavljena sredstva in obveznosti do virov sredstev. V to kategorijo štejemo sredstva, ki jih ne amortiziramo, kot npr. terjatve do kupcev in druge terjatve iz poslovanja, zaloge in naložbe. Odhodki in izguba so znižani, če so ta sredstva precenjena. Precenjena izterljivost terjatev do kupcev na primer povzroči manjše odhodke za popravke vrednosti terjatev. Podobno je, kadar podjetje ne odpiše nekurantne⁹ zaloge, s katero ima kvečjemu še stroške skladiščenja, ne more pa je več nikomur prodati. Sem spada tudi druga plat medalje, to je, da so v poslovnih knjigah obveznosti zapisane prenizko. Seveda se lahko zgodi tudi napaka, ki ima za posledico nezapisano obveznost in strošek, vendar gre tu za namensko napačno izkazane obveznosti.

— »Kreativno predstavljanje« postavk izkaza poslovnega izida je takšno izkazovanje, ki nakazuje drugačno (višjo) sposobnost podjetja, da ustvarja dobiček od dejanske. Medtem ko se prihodki, ki se zgodijo redko in niso posledica rednega delovanja, običajno izkazujejo med drugimi prihodki, jih nekatera podjetja izkažejo med rednimi prihodki ali pa jih premalo pojasnijo. S tem dajejo vtis, da so sposobna doseči boljše izide na daljši rok in s svojo osnovno dejavnostjo, pri tem pa končni izid poslovnega leta ni nič drugačen.

— Napačno poročanje denarnega toka. Podjetje lahko sporoča večjo sposobnost ustvarjanja zasluzka, ne samo z večjim dobičkom, temveč tudi s poročanjem večjega denarnega toka. Izkaz denarnega toka (Slovenski inštitut za revizijo, 2006) izkazuje denarne tokove pri poslovanju, denarne tokove pri naložbenju in denarne tokove pri financiranju. Podjetje lahko, da bi izkazalo večji prebitek prejemkov pri poslovanju, izdatke pri poslovanju razvrsti med izdatke pri naložbenju ali financiranju. Podobno lahko prejemke iz naložbenja ali financiranja izkazuje med prejemki iz poslovanja. Večji kot je prebitek prejemkov pri poslovanju, večja naj bi bila sposobnost podjetja ustvarjati prihodek in dobiček. Seveda pa tu ne smemo pozabiti na »sistemsko napako«, da se davek od dohodkov

pravnih oseb izkazuje med izdatki iz poslovanja, čeprav lahko v nekaterih primerih precejšen del le-tega odpade na naložbenje in/ali (redkeje) financiranje.

Glede na značilnosti in pojavne oblike prevar, ki smo jih pojasnili, lahko prevare uvrstimo v gospodarski kriminal. O njem piše Dvoršak (2008: 119) in ga opredeljuje kot skupni pojem za zelo heterogena ogrožanja gospodarskega poslovanja oz. ekonomskih procesov, bodisi da gre za državne bodisi zasebne gospodarske koristi. Storilci se jih najpogosteje lotevajo v okviru legalnega poslovanja ali kot posamezniki v svojo korist (v tem primeru govorimo o poklicnem kriminalu) ali kot predstavniki podjetja, ki mu želijo zagotoviti neupravičen dobiček (v tem primeru govorimo o podjetniškem kriminalu). Pečar (1996: 14) pravi, da gospodarski kriminal ogroža vsako gospodarjenje, ne glede na področje, in da škoduje skupnosti.

Če povzamemo, je namen prevar v računovodskih izkazih lahko povezan s posamezniki, ki si želijo pridobiti določene koristi, in koristmi podjetja, ki mu želijo zagotoviti neupravičen dobiček, torej gre lahko za poklicni in tudi za podjetniški kriminal. Podjetniški kriminal podrobneje opredeljuje Dobovšek (2009: 137), ki pravi, da se ta nanaša na kriminalna dejanja, ki so motivirana predvsem s finančnim zasluzkom in podjetniško strukturo, ki je lahko popolnoma kriminalno organizirana (t. i. kriminalna podjetnost) ali legalna (kriminalna dejanja povzročajo legalne firme) ter je prežeta s kriminalom in neformalnimi mrežami (Dobovšek in Meško, 2008).

Gramling, Rittenberg in Johnstone (2012: 450) ugotavljajo, da so prevare splošen problem. Ameriško gospodarstvo stanejo 5 % prihodkov, ki se kažejo v izgubi sredstev ali nepotrebnih stroških. Obstoj prevarantskega poročanja oškoduje delničarje in druge uporabnike računovodskih informacij, slabi pa tudi ugled revizijske stroke. Uporabniki pričakujejo, da bodo revizorji odkrili pomembne prevare, preden bodo te vplivale na revidirane računovodske izkaze in naredile škodo revidiranim družbam.

3 Pogoji za nastanek prevar in dejavniki, ki kažejo na prevare

Hogan s soavtorji (Hogan, Rezaee, Riley in Velury, 2008: 232) povzema Mnenje k revizijskemu standardu (v nadaljevanju SAS) št. 99, imenovano Premislek o prevarah pri revidiranju računovodskih izkazov, v katerem so opredeljeni trije pogoji za pojav prevare:

1. spodbuda ali pritisk za zagrešitev prevare;
2. okoliščine, ki zagotavljajo priložnost, da je prevara lahko zagrešena (slabe kontrole ali sposobnost posloводства, da kontrole zaobide);
3. odnos ali racionalizacija za zagrešitev prevare.

⁹ Nekurantna zaloge je zaloge, ki je ne bomo mogli uporabiti ali prodati, ker kupci po tovrstnih izdelkih ali blagu ne povprašujejo več ali ker smo spremenili proizvodne postopke in material več ni uporaben, nimamo pa kupcev zanj, ker tudi za druge ni uporaben.

Vsi ti pogoji skupaj so znani kot trikotnik prevar.

Hogan s soavtorji (Hogan, Rezaee, Riley in Velury, 2008: 234) povzema raziskavo Bella in Carcella, ki sta opredelila nekaj dejavnikov tveganja, povezanih s prevarami v računovodskih izkazih. Ti so:

- hitra rast podjetja,
- slabo kontrolno okolje v podjetju,
- menedžment je skrajno preobremenjen z izpolnitvijo napovedi analitikov,
- menedžment, ki laže revizorjem ali se jim skrajno izmika,
- status lastništva družbe in
- interakcija med kontrolnim okoljem ter odnosom menedžmenta do računovodskega poročanja.

V nadaljevanju je navedenih nekaj primerov dejavnikov, ki povečujejo izpolnitev posameznih pogojev iz trikotnika prevar.

Spodbuda za napačno prikazovanje dobičkov se lahko poveča zaradi pritiska za izpolnitev napovedi analitikov, potreb po zunanjem financiranju ali slabega izvajanja dejavnosti (Hogan, Rezaee, Riley in Velury, 2008: 234).

Priložnosti se lahko pojavijo zaradi značilnosti dejavnosti ali delovanja družbe, kakršna je na primer kompleksnost transakcije s povezanimi osebami, neučinkovitega nadzora menedžmenta, kompleksne organizacijske strukture, ki npr. vključuje več pravnih oseb, neučinkovitih kontrol zaradi pre slabega nadziranja delovanja kontrol ali izigravanja kontrol (Hogan, Rezaee, Riley in Velury, 2008: 235–236).

Odnos ali racionalizacija za zagrešitev prevare. Pri tem lahko igrajo pomembno vlogo računovodski standardi, ki lahko prispevajo k zmanjšanju priložnosti in odnosu do prevarantskega računovodskega poročanja. Podrobnejše opredelitve v računovodskih standardih vplivajo na poskuse menedžmenta za obvladovanje dobička. Če so standardi manj natančni, pa je teh poskusov manj (Hogan, Rezaee, Riley in Velury, 2008: 236–237).

Dickins (2010: 38) povzema rezultate nedavne raziskave velike revizijske družbe KPMG, ki kaže, da direktorji pričakujejo pomemben porast prevar od povezanih dejavnosti (npr. napačno prikazovanje v računovodskih izkazih, poneverbe in nezakonite prilastitve sredstev ter druga nezakonita dejanja). Dve tretjini anketirancev v raziskavi poroča, da neprimerne notranje kontrole ali programi skladnosti prispevajo k prevaram. Verjetnost, da bodo posamezniki podlegli pritiskom in izvedli prevare, povečujejo brezposelnost, upadanje vrednosti nepremičnin, spremembe prilagodljivih obrestnih mer za

posojila in pomembno zmanjševanje naložbenih donosov. To kaže na dejstvo, da morajo biti notranji revizorji pozorni na spremembe v finančnih pritiskih na zaposlene, več pozornosti pa morajo posvečati tretji sestavini »trikotnika prevar«, to je priložnosti.

Brazel s sodelavci (2011: C4) ugotavlja, da na prevare kažejo tudi nekonsistentnosti med računovodskim poročanjem podjetij in z njimi povezanimi neračunovodskimi merili (npr. št. prodajalnih, skladišnih prostorov, število zaposlenih), o katerih poročajo v proučevanih raziskavah.

4 Odgovornost za preprečevanje in odkrivanje prevar

Po navedbah Gramlinga, Rittenberga in Johnstona (2012: 455–460) je bil v zgodovini prvoten namen revizije odkriti prevare. V začetku 16. stol. so se lastniki angleških ladij, ki so plule okrog (takrat znanega) sveta zaradi trgovanja, srečevali s številnimi grožnjami, ki so vključevale tudi potencialne manipulacije v poslovnih knjigah, v katerih so bile zapisane transakcije ladij. Zato so revizorje najprej zaposlili lastniki ladij. Njihova naloga je bila, da bi revidirali poslovne knjige in odkrili prevare, ki so škodovala družbi oz. lastnikom. Na to je bila osredotočena revizija vse do začetka 19. stol., ko so se začeli razvijati finančni trgi v ZDA. Potem se je bistvo revidiranja preneslo na računovodsko poročanje zunanjim uporabnikom. Preiskovanje prevar je bilo osredotočeno na poneverbe sredstev. Z razvojem trgov pa je postajalo prirejanje poslovnih knjig vse pogostejše. Goljufi so razvili številne tipe prevar, največ pa jih je vključevalo prilaščanje denarnih sredstev in prikrivanje napačnega izkazovanja denarnih sredstev v poslovnih knjigah.

Ker pa so bile revizije vse obsežnejše, je bilo vse dražje in dolgotrajnejše izvajanje popolnih revizij. Zato so začeli revizorji z vzorčenjem. To pomeni, da ne pregledajo vseh poslovnih knjig in zato ne morejo odkriti vseh prevar. Tehtanje stroškov in koristi je namreč prevesilo tehtnico na stran nekoliko krajših in cenejših revizij, ki pa ne odkrijejo vseh napak in nepravilnosti, ampak le bistvene.

MSR 240 (Odbor za mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil, 2009: 5–6) v 4. odstavku nedvoumno navaja, da imajo odgovornost za preprečevanje in odkrivanje prevar pristojni za upravljanje organizacije in poslovodstvo. Pomembno je, da posveča poslovodstvo ob nadziranju, ki ga izvajajo pristojni za upravljanje, veliko pozornost preprečevanju prevar, kar lahko zmanjšuje priložnosti za prevare, in svarilom pred prevarami, kar lahko prepriča posameznike, da jih ne zgrešijo zaradi verjetnosti, da bodo odkrite in kazno-

vane. To vključuje kulturo poštenosti in etičnega obnašanja, ki jo lahko podkrepi dejavni nadzor pristojnih za upravljanje. Izvajanje nadzorne funkcije pristojnih za upravljanje vključuje upoštevanje možnosti za izogibanje kontrolam ali drugačne neprimerne vplive na postopke računovodskega poročanja, kot so na primer poskusi posloводства za prirejanje dobičkov, da bi vplivali na zaznave analitikov o uspešnosti in dobičkonosnosti organizacije.

Skoraj enako opredeljuje odgovornost za odkrivanje prevar tudi Mnenje o revizijskih standardih št. 99 (ki smo ga že omenjali), saj pravi, da je preprečevanje in odkrivanje prevar primarno odgovornost posloводства in tistih, ki so zadolženi za vodenje družbe. To vključuje vzpostavljane, izvajanje in nadziranje kontrol za preprečevanje in odkrivanje prevar, vzdrževanje kulture poštenosti, ki vzpodbuja etično obnašanje, in aktiven nadzor, ki ga izvajajo odgovorni za vodenje nad procesom računovodskega poročanja (Georgiades, 2011: 2).

Odgovornost revizorja pa opredeljuje 5. odstavek MSR 240 (prav tam, 6–7), ki pravi, da je revizor, ki izvaja revizijo skladno z MSR, odgovoren za pridobitev sprejemljivega zagotovila, da je celota računovodskih izkazov brez pomembno napačne navedbe zaradi prevare ali napake. Zaradi naravnih omejitev revizije pa obstaja neizogibno tveganje, da nekatere pomembno napačne navedbe v računovodskih izkazih morda ne bodo odkrite, čeprav je revizija pravilno načrtovana in izvedena v skladu z MSR 200, ki opredeljuje glavne cilje neodvisnega revizorja in izvajanje v skladu z MSR.

V 6. odstavku MSR 240 pojasnjuje naravne omejitve in pravi, da so možni učinki naravnih omejitev pomembni zlasti ob napačni navedbi zaradi prevare. Tveganje, da ne bo odkrita pomembno napačna navedba zaradi prevare, je večje kot tveganje, da ne bo odkrita pomembno napačna navedba zaradi napake. Prevara lahko vključuje dovršene in skrbno organizirane načine prikrivanja, kot so ponarejanje, premišljena opustitev knjiženja poslov ali namerno napačna predstavitev revizorju. Takšne poskuse prikrivanja je še težje odkriti, če jih spremlja skrivni dogovor. Skrivni dogovor lahko povzroči, da revizor verjame, da so dokazi prepričljivi, čeprav so dejansko lažni. Revizorjeva zmožnost odkriti prevaro je odvisna od dejavnikov, kot so spretnost krivca, pogostost in obseg prikrivanja, raven vpletenega skrivnega dogovora, sorazmerna velikost prikrjenih posamičnih zneskov ter hierarhični položaj vpletenih posameznikov. Medtem ko je revizor lahko sposoben prepoznati možne priložnosti za zagrešitev prevar, težko ugotovi, ali so napačne navedbe na področjih presojanja, kot so računovodske ocene, posledica prevare ali napake.

7. odstavek MSR 240 govori o poslovodski prevari, pri čemer ugotavlja, da je tveganje, da revizor ne bo odkril po-

membno napačne navedbe zaradi poslovodske prevare, večje kot pri zaposlenski prevari, ker ima poslovodstvo pogosto možnost neposredno ali posredno prikrojiti računovodske evidence, predstaviti prevarantske računovodske informacije ali zaobiti kontrolne postopke, ki so namenjeni preprečevanju podobnih prevar drugih zaposlenih.

8. odstavek MSR 250 pa zaokroža revizorjevo odgovornost, ko pravi, da mora revizor, ko pridobiva sprejemljivo zagotovilo, ohranjati ves čas revizije poklicno nezaupljivost, upoštevajoč možnost, da se poslovodstvo izogne kontrolam, in zavedajoč se, da revizijski postopki, ki so uspešni pri odkrivanju napak, morda niso učinkoviti pri odkrivanju prevar. Zahteve v tem MSR so namenjene pomoči revizorju pri prepoznavanju in ocenjevanju tveganj pomembno napačne navedbe zaradi prevare in pri načrtovanju postopkov za odkrivanje take napačne navedbe.

Revizorjeve naloge, povezane z odkrivanjem prevar v računovodskih izkazih, so (Georgiades, 2011: 2):

- opredelitev in ocena tveganja bistveno napačnih navedb zaradi prevar,
- zagotavljanje zadostne primerne revizijske dokumentacije, ki se nanaša na ocenjeno tveganje bistveno napačne navedbe zaradi prevar z oblikovanjem in izvajanjem ustreznih odzivov, in
- primerno se odzvati na prevare ali sume prevar, ki jih je odkril pri reviziji.

5 Vloga revizorja pri preprečevanju in odkrivanju prevar

Za preprečevanje in odkrivanje prevar sta pomembna notranje in zunanje revidiranje. Notranji revizorji so stalno prisotni v družbi in zato bolje poznajo njeno poslovanje. Bolje poznajo tudi zaposlene v družbi in se lahko velikokrat z njimi neformalno pogovarjajo, si pridobijo njihovo zaupanje in tako dobijo tudi namige o obstoju ali namenu zagrešitve prevare. Kaplan, Pope in Samuels (2011: 33) ugotavljajo, da zaposleni v družbah prijavljajo nepravilnosti notranjim revizorjem. Da bi izboljšali svoj položaj v družbi, jim poročajo o napačnih ravnanjih sodelavcev.

Po drugi strani pa so zunanji revizorji neodvisni opazovalci, ki pridejo v podjetje samo občasno in lahko zato z elementi presenečenja ter nepredvidljivosti najdejo prevare, ki jih gojljufi niso uspeli pravočasno prikriti. McKee (2006: 3–4) ugotavlja, da je glavna korist od tega, da je revizor nepredvidljiv, ta, da povečuje možnost, da bo odkril prevaro, če obstaja. Z drugimi besedami: revizija bo učinkovitejša, kar bo povečalo

zadovoljstvo ljudi z revizijo in odvrnilo potencialne goljufe od nadaljnjih prevar. To pa zato, ker goljufi ne bodo mogli predvideti revizorjevih postopkov preizkušanja in bodo zato manj verjetno lahko učinkovito prikrili prevaro. Če goljufi ne morejo najti učinkovitega načina, kako bi prikrili prevaro pred revizorjem, ker je ta nepredvidljiv, bodo manj verjetno pripravljene zagrešiti prevaro, saj bi to za njih pomenilo veliko tveganje, da bodo ujeti in kaznovani. Seveda pa takšna nepredvidljivost za revizorja pomeni dodatne stroške revidiranja, po drugi strani pa lahko revizorjem delo popestri. Tudi SAS št. 99 (McKee, 2006: 225) zahteva vključitev dejavnika nepredvidljivosti v revizijski načrt kot vsestranski odziv na tveganje zaradi prevare. Podobno opredeljuje MSR 240 (Odbor za mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil, 2009: 11) v odstavku 29 c, kjer pravi, da revizor pri določanju vsestranskih odzivov, ki se nanašajo na ocenjena tveganja pomembno napačne navedbe zaradi prevare na ravni računovodskih izkazov, vključi dejavnik nepredvidljivosti v izbiranje vrste, časa in obsega revizijskih postopkov, pri čemer se sklicuje na odstavek A36 MSR 330, ki jih še podrobneje opredeljuje.

Ching-Wen in Chin-Hung (2011: 776) ugotavljata, da notranje revidiranje omogoča, da družbe ohranijo sledi njihovega poslovanja in okoliščin, v katerih je potekalo. Pravita, da Inštitut notranjih revizorjev (angl. The Institute of Internal Auditors) opredeljuje notranjo revizijo kot neodvisno funkcijo v organizaciji, ki pregleduje in presoja dejavnosti organizacije. Notranji revizorji uporabljajo sodobne tehnologije za upravljanje, da preprečijo v organizaciji izgube zaradi malomarnosti ljudi, zmanjšajo priložnosti za nastanek prevar in povečajo delovno učinkovitost. Zajema računovodske, finančne dejavnosti in splošne poslovne dejavnosti organizacije.

Notranje revidiranje preverja sistem notranjih kontrol v družbi, ki ga mora vzpostaviti menedžment, in zagotavlja, da ta sistem dobro deluje. Cezair (2009: 23) ugotavlja, da prevare cvetijo v okolju slabih notranjih kontrol in tam, kjer je menedžment sposoben zaobiti te kontrole. Zato pravi, da ne smemo podcenjevati pomena ukrepov proti prevaram, ki vključujejo vzpostavitev močnih notranjih kontrol in notranje revizije.

Hogan s soavtorji (Hogan, Rezaee, Riley in Velury, 2008: 236) ugotavlja, da revizorji igrajo pomembno vlogo pri zmanjševanju priložnosti v trikotniku prevar. Zaradi njihove sposobnosti, da lahko odkrijejo in, v nekaterih primerih, preiščejo prevarantsko računovodsko poročanje, delujejo zunanji revizorji kot pomemben dejavnik odvrčanja z zmanjševanjem priložnosti za zagrešitev prevare. Večina raziskav proučuje vlogo revizorja pri omejevanju poskusov menedžmenta, da bi obvladoval dobičke, saj pregleduje diskrecijske časovne razmejitve. Velike diskrecijske časovne razmejitve niso nujno kazalec prevare, ampak so lahko tudi kazalec agresivnega in oportuni-

stičnega poročanja. Dejavniki, ki so povezani z verjetnostjo, da bo družba poročala prevarantske računovodske informacije, so lahko: velikost revizijske družbe, ki revidira njihove računovodske izkaze, nivo revizorjeve specializacije za določeno dejavnost, obdobje, v katerem je revizor že revidiral računovodske izkaze te družbe, in revizorjeve izkušnje. Pritisk zaradi predvidenega časa revidiranja in odgovornost do nadrejenih lahko bistveno vplivata na revizorjevo sposobnost oceniti različne vidike informacij, ki lahko kažejo na prevaro.

Revizor si pri odkrivanju prevar lahko pomaga tudi z informacijsko tehnologijo, ki podpira naslednje naloge (Verschoor, 2010: 44):

- analiziranje položaja, kjer opredelimo najpomembnejša tveganja prevar glede na njihov vpliv na poslovanje in verjetnost pojavitve;
- povezavo ozadja ključnih strank, povezanih s transakcijami, kjer uporabimo eksterne baze podatkov, ki omogočajo organizaciji izvedeti več o njihovih poslovnih partnerjih z vidika potencialnih prevar;
- poizvedovanje in izračun osnovnih statistik, kjer zberemo razpoložljive informacije, da opredelimo ozadje potencialnih prevarantskih področij, kjer je največja nevarnost za nastanek prevar ali pa bi imele prevare največji vpliv na poslovanje;
- vključitev v prečiščeno analizo. Analiziranje omogoča usmerjanje naporov v najbolj tvegana področja, tako da bomo dosegli največjo učinkovitost.

V zadnjem času se pojavljajo predlogi za posebno vrsto revidiranja, imenovano revidiranje prevar (angl. fraud audit). Buckhoff Higgins in Sinclair (2010: 29) ugotavljata, da med revizorji in malimi podjetji pogosto prihaja do nesporazuma glede revidiranja. Veliko malih podjetij, ki najamejo revizijsko družbo, da bi izvedla revidiranja, je prepričanih, da so kupili revizijo prevar. Revizijske družbe s prevarami razumejo prevare v računovodskih izkazih, medtem ko mala podjetja s tem pojmom razumejo poneverbe sredstev. Razlika je v tem, da revidiranje računovodskih izkazov presoja resnično in pošteno poročanje o finančnem položaju ter uspešnosti podjetja, ne presoja pa prevar zaposlenih, ki se pogosto nanašajo na kraje sredstev.

Zagovorniki forenzične revizije poudarjajo dejstvo, da bi bila pomembna, ker je značilnost notranjega revidiranja, da revizor ne more vsako leto pregledati celotnega poslovanja, saj bi potem potrebovali kar nekaj več revizorjev. Zunanje revidiranje pa, tam kjer ga izvajajo, pregleduje le poročanje, ne pa tudi poslovanja družbe. Zato revizorji ne odkrijejo vseh prevar, ampak le nekatere, in to samo tiste, kjer prihaja do neskladja med zapisi v listinah, knjižbami v poslovnih knjigah in poročilih.

Vodilni v šestih največjih revizijskih družbah – Pricewaterhouse Coopers, Deloitte & Touche, Ernst & Young, KPMG, Grant Thornton and BDO Seidman – so predlagali, da se pretehta, ali bi morale biti družbe, ki svoje vrednostne papirje prodajajo na organiziranih trgih, podvržene posebni forenzični reviziji, posebej oblikovani za krčenje prevar. Takšna revizija naj bi se obvezno izvedla vsake 3 ali 5 let, predlagal pa bi jo trg vrednostnih papirjev ali vlagatelji. Pravijo namreč, da bi bila potrebna obširna razprava o tem, kaj so naloge revizijskih družb, saj se od njih pričakuje preveč. Vendar pa večina investorjev verjame, da je revizorjeva naloga odkriti prevare in da je revizijska družba naredila veliko napako, če ni odkrila velikega škandala, ki je pretresel trge vrednostnih papirjev v tem desetletju. Po drugi strani pa družbe same trdijo, da so nova pravila, ki so jih na podlagi teh škandalov predlagali za interno revizijo v ZDA, nepotrebno in drago breme za družbe. Nekateri strokovnjaki s področja revidiranja menijo, da so takšne razprave namenjene le preusmerjanju pozornosti od dejstva, da sedanje revizije niso dovolj stroge (Reilly, 2006: 22).

6 Razprava

Številni škandali, ki smo jim bili priča doma in v svetu v zadnjih desetletjih, so sprožili namigovanja, da revizorji svojega dela niso opravili dovolj dobro in niso odkrili prevar, zaradi katerih je do škandalov prišlo. Zato sta se postavili pod vprašaj vloga in pomen revizorja pri odkrivanju prevar.

Revizijska stroka zagovarja dejstvo, da revizor ne more pregledovati celotnega poslovanja družb in vseh listin, poslovnih knjig in poročil, saj bi bila v tem primeru revizija zelo dolgotrajna in draga. O tem govorijo pravila revizijske stroke – v Evropi v Mednarodnem revizijskem standardu 240, v Združenih državah Amerike v Mnenju k revizijskim standardom št. 99 –, ki pravijo, da revizorjeva naloga ni odkriti vseh napak in prevar v računovodskih izkazih, ampak le tiste, ki povzročajo pomembno napačne navedbe v računovodskih izkazih ter s tem spremenijo sliko o položaju in poslovanju družbe, ki si jo ustvari uporabnik računovodskih izkazov na podlagi iz njih dobljenih informacij.

Problem pa se pojavlja, ker nikjer ni nedvoumno opredeljeno, katere so pomembno napačne navedbe. To je predmet številnih razprav v strokovnih krogih, v končni fazi pa mora revizor v določeni situaciji oceniti, ali je neka navedba pomembno napačna, torej ali je neka napaka ali prevara pomembna. Revizor tudi ni tisti, ki bi lahko ugotovil, ali gre v določeni situaciji za napako ali prevaro, in se do nje opredelil. To je naloga predstavnikov formalnega družbenega nadzorstva, ki preiskujejo domnevna kazniva dejanja. Revizor pa v svojem poročilu opozori na nepravilnosti in sum, da je do ne-

pravilnosti prišlo zaradi naklepnih dejanj, torej da gre za prevaro. Revizorji – izvedenci ali forenzični računovodje – lahko pomagajo preiskovalcem, da razjasnijo dejstva glede prevare.

Torej ni odgovornost revizorja, da bi preprečeval in odkrival prevare v računovodskih izkazih, ampak mora ta ugotoviti le nepravilnosti in nanje opozoriti. Odgovornost preprečevanja in odkrivanja napak nosi poslovodstvo, ki mora vzpostaviti takšen sistem notranjih kontrol, ki bo preprečeval ter opozarjal na napake in prevare. Notranji kontrolni sistem lahko deluje samo v primernem kontrolnem okolju, takšnem, ki vzpodbuja poštenost in etično ravnanje ter odvrča od nepoštenosti, prevar, napačnega ravnanja zaposlenih. Menedžment lahko to doseže z ustreznimi organizacijskimi pravili, dobrim zgledom, kontrolami, ki jih ne more nihče zaobiti, in nadzorovanjem doslednega izvajanja kontrol ter upoštevanja pravil. Pomembno vlogo ima tudi seznanjanje zaposlenih s pravili in obstoječimi kontrolami ter njihovo izobraževanje in motivacija. Samo tako bomo dosegli, da zaposleni ne bodo ravnali »po liniji najmanjšega odpora«, ampak bodo naredili tisto, kar je prav in koristno za družbo. Okrepiti jim moramo zavest, da tisto, kar je dobro za družbo, v končni fazi koristi tudi njim, saj jim uspešnost družbe zagotavlja tudi zaposlitev in primerne zaslužke.

Poudariti velja, da je vloga revizorja vendarle pomembna. Pri tem mislimo in na notranjega in na zunanjega revizorja. Notranji je tisti, ki poslovodstvu pomaga vzpostaviti sistem notranjih kontrol in tudi nadzoruje njihovo delovanje. Opozarja na slabosti in nepravilnosti v delovanju, saj se mora sistem notranjih kontrol stalno spreminjati zaradi sprememb v družbi in njenem okolju; spremembam se mora nenehno prilagajati. Po drugi strani pa je največ prevar odkritih na podlagi namigov zaposlenih, da prihaja na nekaterih področjih do nepravilnosti. Zaposleni poznajo notranjega revizorja in mu pogosto zaupajo svoje dvome glede nepravilnosti. Kot uspešne so se izkazale zlasti anonimne številke za prijavljanje nepravilnosti, kjer lahko zaposleni izrazijo svoje dvome, ne da bi se razkrili.

Zunanjemu revizorju se zaposleni sicer težje zaupajo, njegova glavna prednost pa je element nepredvidljivosti. Z razpravljanjem v revizijskih skupinah težijo revizorji k spreminjanju revizij tako, da goljufi ne morejo vedeti, kaj bodo preverjali in s kakšnimi metodami. Lahko spremenijo tudi čas nekaterih postopkov in tako preprečijo goljufom, da bi uspeli pravočasno prikriti prevare. S tem odkrijejo več prevar in si izboljšajo ugled na eni strani, na drugi strani pa prevare tudi preprečujejo, saj odvrčajo potencialne goljufe od razmišljanja o prevarah. Le malo je namreč takšnih, ki so pripravljeni tvegati, da bi njihove prevare odkrili in bi bili zanje kaznovani.

Zato lahko rečemo, da revizor pri preprečevanju in odkrivanju prevar igra pomembno vlogo, čeprav ne odkrije vedno

vseh in včasih, tudi zaradi časovne stiske, spregleda nekatere dejavnike, ki opozarjajo na možnost pojava prevar.

Literatura

1. Bajec, A., et al. (1998). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana: DZS.
2. Belak, V. (2008). *Kreativno računovodstvo in njegov vpliv na računovodske izkaze*. Računovodstvo, davki, pravo: RDP, let. 1, št. 7/8, str. 8–19.
3. Brazel, J. F., Caster, P., Davis, S., Glover, S. M., Janvrin, D. J., et al. (2011). Comments by the Aiding Standards Committee of the Auditing Section of the American Accounting Association on the PCAOB Rulemaking Docket Matter No. 34: PCAOB Release No. 2011-003, Concept Release on Possible Revision to PCAOB Standards Related to Reports on Audited Financial Statements. *Current Issues in Auditing*, Vol. 5, No. 2, C1–C14.
4. Buckhoff, T., Higgins, L., Sinclair, D. (2010). A Fraud Audit: Do You Need One?. *Journal of Applied Business Research*, Vol. 26, No. 5, 29–33.
5. Cezair, J. A. (2009). How internal audit can be effective in combating occupational fraud. *Internal Auditing*, Vol. 24, No. 3, 22–32.
6. Ching-Wen, L., in Chin-Hung, W. (2011). A selection model for auditing software. *Industrial Management + Data Systems*, Vol. 111, No. 5, 776–790.
7. Coram, P., Ferguson, C., Monroney, R. (2008). Internal audit, alternative internal audit structures and the level of misappropriation of assets fraud. *Accounting and Finance*, Vol. 48, 543–559.
8. Dickins, D. (2010). Auditing in a troubled economy. *Internal Auditing*, Vol. 25, No. 1, 36–39.
9. Dobovšek, B. (2009) *Transnacionalna kriminaliteta*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
10. Dobovšek, B., in Meško, G. (2008). Informal networks in Slovenia: a blessing or a curse? *Problems of post-comunism*, Vol. 55, No. 2, 25–37.
11. Dvoršek, A. (2008). *Kriminalistična strategija*. Ljubljana, Fakulteta za varnostne vede.
12. Georgiades, G. (2011). AICPA Statement on Auditing Standards, Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit (Redrafted). *Miller GAAS Update Service*, Vol. 11, No. 7, 1–7.
13. Gramling, A. A., Rittenberg, L. E., in Johnstone, K. M. (2012). *Auditing*. 8th Edition. South-Western Cengage Learning, Canada.
14. Hogan, C. E., Rezaee, Z., Riley, R. A., Jr., Velury, U.K. (2008). Financial Statement Fraud: Insights from the Academic Literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 27, No. 2, 231–252.
15. Kaplan, S. E., Pope, K. R., Samuels, J. A. (2011). *An Examination of the Effect of Inquiry and Auditor Type on Reporting Intentions for Fraud*. *Auditing: A Journal of practice & Theory*, Vol. 30, No. 4, 29–49.
16. Kranjc, M. (2011). *Prevare v računovodskih izkazih*. V: Zbornik referatov 14. letne konference računovodij v Mariboru, str. 63–76. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana.
17. McKee, T. E. (2006). Increase your fraud auditing effectiveness by being unpredictable. *Managerial Auditing Journal*, Vol 21, No ½, 224–231.
18. Odbor za mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil. (2009). *Mednarodni standard revidiranja MSR 200: Glavni cilji neodvisnega revizorja in izvajanje revizije v skladu z mednarodnimi standardi revidiranja*. International Federation of Accountants. Pridobljeno 5. 6. 2012 na: http://www.si-revizija.si/revizorji/dokumenti/msr/prirocnik_medn_objav/2009/msr_200.pdf
19. Odbor za mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil. (2009) *Mednarodni standard revidiranja MSR 240: Revizorjeve naloge, povezane z obravnavanjem prevar pri reviziji računovodskih izkazov*. International Federation of Accountants. Pridobljeno 5. 6. 2012 na: http://www.si-revizija.si/revizorji/dokumenti/msr/prirocnik_medn_objav/2009/msr_240.pdf
20. Odbor za mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil. (2009) *Mednarodni standard revidiranja MSR 330: Revizorjevi odzivi na ocenjena tveganja*. International Federation of Accountants. Pridobljeno 5. 6. 2012 na: http://www.si-revizija.si/revizorji/dokumenti/msr/prirocnik_medn_objav/2009/msr_330.pdf
21. Pečar, J. (1996). Družbeno nadzorstvo in organiziran kriminal. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 47(1), 14–24.
22. Reilly, D. (2006). Auditing firms propose new ways to detect fraud. *The Wall Street Journal Asia*, Vol. 09, 22.
23. Verschoor, C. (2010). Global technology audit guide (GTAG®) 13: Fraud prevention and detection in an automated World. *Internal Auditing*, Vol. 25, No. 2, 43–45.
24. Zakon o gospodarskih družbah ZGD-1. (2006). *Uradni list RS 42*. Pridobljeno 6. 6. 2012 na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200642&stevilka=1799>.
25. Zakon o revidiranju ZRev-2. (2008). *Uradni list RS 65*. Pridobljeno 3. 6. 2012 na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200865&stevilka=2813>.
26. Slovenski inštitut za revizijo. (2006). *Slovenski računovodski standard 26: Oblike izkaza denarnih tokov za zunanje poslovno poročanje*. Pridobljeno na: <http://www.si-revizija.si/publikacije/index.php#SRS>.

Auditor's role in prevention and detection of financial statement fraud

Andreja Lutar Skerbinjek, PhD (Business Sciences), Assistant Professor at the Faculty of Economics and Business, University of Maribor. E-mail address: andreja.lutar@uni-mb.si.

This paper is dealing with auditor's role in prevention and detection of financial statement fraud in a recession time. For that purpose, samples of financial statement fraud are presented first. Financial statements fraud is sometimes titled as creative accounting.

It comes from professional roles that fraud prevention and detection is the primary responsibility of management and those charged with entity's governance. The auditor's objectives dealing with frauds refer to identifying and assessing risks of material misstatement due to financial statement fraud, obtaining sufficient and appropriate audit evidence concerning the assessed risks of material misstatement due to financial statement fraud by designing and implementing appropriate responses and respond appropriately to financial statement fraud or suspected financial statement fraud that is identified in the audit.

Internal auditors as well as external auditors play an important role in prevention and detection of fraud. Internal auditors are frequently trustees who get tips about employees wrongdoing. External auditors on the other hand have the advantage of unpredictability, which gives them a bigger chance to discover fraud, should it exist. If more frauds are detected, it discourages potential fraudsters from initiating a fraud. This way auditors help that less frauds are committed and that more committed frauds are detected.

Key words: financial statements fraud, auditor, fraud prevention, fraud detection, auditor's responsibility.

UDC: 343.85:35.073.526